

19.5.2010

OIKEUSMINISTERIÖ
PL 25
00023 Valtioneuvosto

Oikeusministeriö

21.05.2010

Oel 2/66/2007

12/69/2008

**PÄIJÄT-HÄMEEN POLIISILAITOKSEN LAUSUNTO SAKON
MUUNTORANGAISTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMISTÄ KOSKEVASTA TYÖRYHMÄN
MIETINNÖSTÄ 2009:21**

Sakon muuntorangaistustyöryhmä on jättänyt 30.10.2009 julkaistun työryhmänmietinnön koskien muuntorangaistuskäytäntöä ja vankeudelle vaihtoehtoisia muuntorangaistuksen seuraamusvaihtoehtoja. Mietintö on kirjoitettu osin hallituksen esityksen ja osin muistion muotoon.

Sakon muuntorangaistusta koskevaa lainsäädäntöä on muutettu vuosien aikana useita kertoja. Pyyntöjenä on aina ollut muuntorangaistuksen käytön vähentäminen. Syynä on ollut paitsi vankimäärän vähentäminen niin myös se kriminaalipoliittinen katsonta, että varallisuuteen kohdistuvan seuraamuksen ei pitäisi johtaa vankeuteen. Muuntorangaistusta on myös pidetty "köyhyyden kriminalisointina".

Nykyisen lain mukaan rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja ei voi muuntaa vankeudeksi. Sen sijaan tuomioistuimessa annetut sakot ovat muuntokelpoisia. Tästä on ollut monenlaisia käytännön seurauksia. On ihmisiä, joille tietyt teot ovat muodostuneet rankaisemattomaksi elämäntavaksi. Monet kauppaliikkeet (Lahdessa mm. Sokos ja Euromarket) kieltäytyvät antamasta suostumusta rangaistusmääräysmenettelyyn, mikä on lisännyt oikeuslaitoksen työmäärää sinänsä vähäisissä ja selvissä asioissa. Nykykäytäntö vaikuttaa myös kielteisesti yleiseen oikeustajuun ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen.

Sivuhuomiona voi ihmetellä, miksi esim. selvää rikollista tahallisuutta edellyttävistä näpistyksestä, lievistä petoksesta ja lievistä kavalluksesta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakkoa. Lievemman tekemuodon tunnusmerkistö kun toteutuu pääsääntöisesti omaisuuden arvon perusteella. Rikoslaisissa on koko joukko rikoksia, joiden maksimirangaistukseksi on säädetty kolme kuukautta vankeutta, mm. sakkovilppi, laitton naamioituminen, liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla. Näiden rikosten moitittavuutta ei voitane pitää raskaampana kuin esim. tahallista anastustahtoa osoittavan näpistyksen.

Poliisin käytännön työn kannalta esityksen merkittävin uudistus on rikoslain 2 a luvun 4 §:n muuttaminen. Sakkoa ei voitaisi muuntaa vankeudeksi pelkästään siksi, että maksamatta jättäminen johtuisi varattomuudessa. Sen sijaan varattomaksi todetunkin sakko voitaisiin muuntaa vankeudeksi, jos rikosten laatu tai lukumäärä osoittaa ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Tämä ei olisi riippuvainen prosessilajista vaan se olisi voimassa myös rangaistusmääräysmenettelyssä annettujen sakkojen kohdalla.

Käytännössä ongelma kasautuu näpistyksiin. Päijät-Hämeen poliisilaitoksella kirjattiin vuonna 2009 2276 juttua nimikkeellä "myymälävarkaus, -näpistys". Suuri osa näistä jutuista on samoille henkilöille keskittyviä olut- ja polttoainenäpistyksiä. Kuitenkin tuomioistuimet ovat taipuvaisia pitämään toistuvia-

kin näpistyksiä vähäisinä yksittäistekoina, ellei tutkinnassa pystytä osoittamaan erityistä suunnitelmallisuutta.

Työryhmän esityksen mukaan myös rangaistusmääräysmenettelyssä annetut sakot voitaisiin muuntaa vankeudeksi tietyin edellytyksin. Rangaistusmääräyssakko voitaisiin muuntaa vain, jos se olisi neljäs henkilölle saman rikosnimikkeen alaisesta rikoksesta tuomittu sakko vuoden kuluessa. Toistuvuus laskettaisiin yli 20 päiväsakon suuruista sakkorangaistuksista.

Uudistus on poliisin kannalta myönteinen, mutta riittämätön. Uudistuksen käytännön merkitys voi jäädä vähäiseksi. Tiukka kalenteri- ja rikoslajisidonnaisuus aiheuttaa jäykkyyttä. Seuraamus voi jäädä sattumanvaraiseksi, eikä se edesauta lainkuullaisuutta. Myös yli 20 päiväsakon vaatimus on liian korkea. Näpistyksen normaali päiväsakko lieenee 10 ja vasta 3-4 uusimisen jälkeen päiväsakot nousevat 20:een. Toisin sanoen jotta uudistuksella olisi käytännön merkitystä, tulisi muuntorangaistuksen edellytyksiä lieventää edellä esitettyjen seikkojen kohdalla.

Mietinnössä käsitellään myös muuntoprosessin keventämistä. Se koskee lähinnä syyttäjä- ja tuomioistuineläytöstä, eikä tässä lausunnossa oteta asiaan kantaa.

Lausuntopyynnössä pyydetään erityisesti arvioimaan esitettyjen säännösten vaikutusta sakon täytäntöönpanoprosessiin ja sakon muuntorangaistusten määrään. Poliisin osalta voidaan yhtyä mietinnön sivulla 36 (Esityksen vaikutukset) esitettyyn, eli että kokonaisuutena sakkovankien määrän muutos ei olisi suuri, vaikka vankilukuvaikutuksen arviointi onkin vaikeaa.

Työryhmä on pohtinut myös vaihtoehtoisia seuraamuksia sakkovankeudelle. Erilaisten yhdyskuntapalvelutyyppeiden seuraamusten käyttökelpoisuutta rajoittavat niiden kohteeksi joutuvien henkilöiden elämäntilanne ja päihteiden käyttö sekä sopivien palvelupaikkojen rajallisuus. Näiden vaihtoehtojen ongelma on se, että seuraamus kohtaa vasta pitkän ajan ja prosessin jälkeen. Rangaistuksen välittömyysvaikutusta ei saavuteta. Lisäksi näyttää siltä että näiden yhdyskuntapalvelu- ja valvontaseuraamusten epäonnistuttua seurauksena olisi lopulta vankeus.

Poliisin Riki Trip-tietojärjestelmän mukaan vuonna 2009 otettiin Päijät-Hämeen poliisilaitoksella poliisilain perusteella kiinni 78 henkilöä, joiden kiinniottoilmoitukseen liittyi sana "näpistys". Suuri osa otettiin kiinni pelkästään päihtymyksen takia mutta kolmessakymmenessä oli toisena tai ainoana perusteena poliisilain 20 § (Rikoksilta tai häiriöiltä suojaaminen). Nämä henkilöt olivat yleensä syyllistyneet samaan tai perättäisinä päivinä näpistykseen ja kiinniotto kesti kauppojen sulkeutumiseen asti. Olisi syytä pohtia myös jonkunlaista nopeasti täytäntöön pantavaa, esim. arestityyppistä, seuraamusta.

Poliisipäällikkö

Harri Kangas

Rikostarkastaja

Kari Kajala